

Vanhemmuuden tuen työkalupakki

Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma YHDESSÄ!

Henna Julkunen

Sosiaalipsykologi, YTM

Perhekeskuskoordinaattori, MLL Järvi-Suomen piiri,

Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma YHDESSÄ!

Perhekeskustoimintamallin vanhemmuuden tuen tehtävät:

- Sovitaan yhtenäiset linjaukset, joiden mukaan vanhemmuuden tukea tarjotaan perhekeskuksen kaikissa palveluissa raskauden ajalta lähtevänä jatkumona lapsen eri ikävaiheissa ja toimintaympäristöissä sekä muuttuvissa elämäntilanteissa ja –vaiheissa
- Sovitaan, miten vanhemmuuden tukea tarjotaan lapsi- ja perhekohtaisena tukena (voimavaroja vahvistavat käytännöt), ryhmämuotoisena tukena ja vanhemmuustaitojen vahvistamisena strukturoituja ohjelmia käyttäen.
- Tehdään perheille näkyväksi vanhemmuutta tukevat palvelut (ml. järjestöt, seurakunnat ja yksityiset) siten, että asiakkaat voivat itse hakeutua niiden pariin. Samalla huolehditaan palveluohjauksen toimivuudesta.
- Sovitaan yhtenäiset linjaukset, joiden mukaan perhekeskuksen palveluissa tarjotaan parisuhteen tukea
- Varmistetaan laadukkaat digitaaliset palvelut ja niiden saatavuus tarvittaessa 24/7.
- Seurataan ja arvioidaan suomalaisen vanhemmuuden tilaa yhdessä sovittavien kriteereiden avulla.

Diasarjaan on koottu työpajoissa tuotettuja ehdotuksia kunkin osatehtävän alle, joilla vanhemmuuden tuen tehtävien toteutumista voidaan edistää kunnissa sekä alueellisena yhteistyönä.

Tehtävät:

Sovitaan yhtenäiset linjaukset, joilla vanhemmuuden tukea tarjotaan raskauden ajalta lähtevänä jatkumona eri ikävaiheissa ja toimintaympäristöissä.

Sovitaan, miten vanhemmuuden tukea tarjotaan lapsi- ja perhekohtaisena tukena (voimavaroja vahvistavat käytännöt)

Tehdään perheille näkyväksi vanhemmuutta tukevat palvelut (ml. järjestöt, seurakunnat ja yksityiset) siten, että asiakkaat voivat itse hakeutua niiden pariin. Samalla huolehditaan palveluohjauksen toimivuudesta.

- Perhekeskusalueittain varmistetaan, että
 - Perhe saa tietoa, tukea ja mahdollisuuden tutustua eri palveluntarjoajiin (esim. järjestöjen palvelut, perhesosiaalityö) jo raskausaikana.
 - Pikkulapsivaiheessa perheelle järjestyy säännöllisesti aika ja tilaisuus ottaa vanhemmuuden ja parisuhteen tuen tarve puheeksi. Tämä mahdollistetaan esim. työparityöskentelyllä.
 - Yhteiset käytännöt tiedon siirtymiseen nivelvaiheissa ja kun lapsi tai perhe siirtyy palvelusta toiseen.
 - Vanhemmuuden tukeen luodaan yhtenäinen rakenne koulun ja oppilashuollon toimintaympäristössä esim. työparityöskentelyllä.
 - Luodaan tarvittavat foorumit/ tiimit eri ammattilaisten kohtaamiselle
 - Erityistä tukea tarvitseva lapsi ja hänen perheensä saavat riittävää perhekohtaista tukea eri toimijoiden yhteistyönä.

Konkreettisia toimintamalleja kehittämistyön tueksi:

- Alle kouluikäisen lapsen vanhemmilla
 - Perhevalmennus järjestetään eri toimijoiden yhteistyönä, mukaan lukien järjestöt.
 - Järjestöjen esittäytyminen laajemmin osana perhevalmennusta. Mahdollisuus siirtyä ryhmämuotoiseen tukeen, esim. Vahvuutta vanhemmuuteen / MLL, lisätietoa Eila-Mari Väätäinen
 - Yksin lasta odottavat äidit / Yhden vanhemman perheiden liitto, lisätietoa Marjo Meriranta
 - Päihdekuntoutusta odottaville äideille ja vauvaperheille, Vapaaehtoisdoula / Kuopion ensikotiyhdistys, lisätietoa Pirjo Pehkonen
 - Yhteistyössä toteutettu kotikäynti 1. lasta odottavan tai ensimmäisen lapsen saaneen perheen luona
 - Seurakunnan lapsi- ja perhetyöntekijän ja lastensuojelun perhetyöntekijän toteuttama kotikäynti/ Rautalampi, lisätietoa Jaana Jalkanen
 - Perhetyöntekijän ja terveydenhoitajan toteuttama ensisynnyttäjille vauvakotikäynti/ Kuopio, lisätietoa Sanna Niinimäki
 - Ryhmäneuvola
 - 2 kk, 6 kk ja 10 kk ikäisille. Mukana terveydenhoitaja, perhetyöntekijä, puheterapeutti, fysioterapeutti, suuhygienisti/ Varkaus, lisätietoa Tanja Vanttinen
 - ryhmäneuvola 6 kk, mukana 2 terveydenhoitajaa, fysioterapeutti ja syksyllä 2018 lapsiperheiden sosiaalityö / Siilinjärvi, lisätietoa Niina Meis

➤ Kohtaamispaikojen kanssa tehtävä yhteistyö

- SOTE -toimijoiden liittyminen kohtaamispaikkojen toimintaan mahdollistaa perheiden matalan kynnyksen ohjauksen ja neuvonnan / esim. Activity Morning for mothers and children / Kuopion Museo, lisätietoa Sanna Reinikainen
- Avoimet vertaisryhmät perheiden hyvän arjen tukena / MLL perhekahvilat, lisätietoa MLL Järvi-Suomen piiri, Eila Mari Väätäinen, Srk perhekerhot, lisätietoa Riitta Immonen
- Asiantuntijavierailut, Aamukahvit ja asiaa / Perheentalo Kuopio, lisätietoa Johanna Marttinen ja Perheentalo Iisalmi, lisätietoa Sinikka Roth

➤ Yhteisesti sovitut mallit, joilla vanhemmuuden tuen tarvetta kartoitetaan säännöllisesti

- Esim. Voimavarakyselyt
- Lähisuhdeväkivallan kartoitus
- Vanhemmuussuunnitelma eron jälkeen tai jo eroa pohdittaessa ks. <https://stm.fi/vanhemmuussuunnitelma>
- Kouluterveyskyselyn säännönmukainen hyödyntäminen

➤ Laajoissa terveystarkastuksissa työparityöskentely (esim. terveydenhoitaja/ perhesosiaalityö) tarjoaa vanhemmalle mahdollisuuden ottaa parisuhteen ja vanhemmuuden kysymyksiä esille.

Kouluikäisen lapsen vanhemman tukeminen:

➤ ”Koulun ovet auki”

- Vanhemmuuden tuen kiinnittyminen kouluun.
- Työparityöskentely, joka mahdollistaa, että jokaisella vanhemmalla on aikaa ja tilaa ottaa tuen tarve puheeksi myös koulussa. Esim. terveydenhoitaja – kuraattori työpari lapsen terveystarkastuksessa tai opettaja – kuraattori työpari esim. oppimiskeskusteluissa.
- Oppimiskeskusteluun suora kysymys vanhemmuuden tuen tarpeesta
- Ikäkauteen liittyvät yhteydenotto vanhempiin koulun taholta nykyistä useammin
- Kasvatusohjaajaan yhteydenottomahdollisuus chatin tai somekanavien kautta / Varkaus

➤ Sosiaalitoimen pelkokerroin alas

- Sosiaalityön ja koulun säännöllinen yhteistyö. Koulukuraattorin konsultaatio perhesosiaalityöhön varhaisessa vaiheessa. Yhteydenotto sosiaalihuoltoon yhteistyössä vanhempien kanssa palveluntarpeen arvioimiseksi.
- Toimijoiden (ml.sosiaalityön, kohtaamispaikkatoimijoiden) esittäytyminen esim. 7. luokan vanhempainillassa tai kouluun tutustumisen yhteydessä / Leppävirta

- Vastuutiimi kouluikäisen lapsen perheen asioissa
 - Esim. matalan kynnyksen tiimi, jossa mukana perhesosiaalityöntekijä, perheohjaaja, srk:n diakoni, lastenohjaaja sekä nuorisotyönohjaaja, kunnan nuoriso-ohjaaja, etsivä nuorisotyönohjaaja, neuvolan ja koulun terveydenhoitajat, Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän ehkäisevän päihdetyöntöön työntekijä, koulukuraattori, varhaiskasvatuksesta vastaavat työntekijät. / Sonkajärvi, lisätietoa Miina Kumpulainen
 - Koulutiimi / Ylä-Savon sote
- Järjestelmään rakennettava säännöllisen tuen malli kouluikäisen lapsen vanhemmalle. Työpajat tuottivat uusia ideoita, voisiko se olla esim.
 - Kaikille kouluikäisten lasten perheille rutiinisti toteutuva perheneuvolakäynti
 - Teinineuvola: paikka murrosikäisen lapsen vanhemmille, jossa mahdollista käydä pohtimassa elämäntilanteeseen liittyviä haasteita ja saada tukea vanhemmuuteen.
- Riittävä tiedonsiirto toimijoiden välillä, vanhemmat mukana
 - Vanhemman ja lapsen luvalla verkostopalaveri, jossa yhteinen suunnitelma, tavoitteet ja seuraavan tapaamisen sopiminen
 - Nivelvaiheet, Lapset puheeksi -malli / mm. Vesanto ja Keitele
 - Jos lapsi siirtyy erikoissairaanhoidon, säännölliset ja sovitut palaverit koulun kanssa
 - Riittävä tuki, työnohjaus ja saattaen vaihtaminen lapsen palatessa takaisin kouluun. Tukea järjestettävä myös vanhemmalle.
 - Monitoimijaisen yhteistyön ja arvioinnin malli, hyvinvoinnin tähti (<https://www.lapepohjoissavo.fi/media/hyvinvoinnin-tahti-valmis.pdf>)
 - Kutsukäytäntö. Kutsutaan perheen kannalta olennaiset toimijat mukaan yhteiseen arviointiin riittävän varhaisessa vaiheessa.

- Lapsen ja nuoren tukeminen tukee myös vanhempia.
 - Yhteistyö nuorisotoimen kanssa esim. vanhempainillat
 - Nuorisotoimella mahdollista joissakin tilanteissa myöntää myös maksuvapautus esim. leireistä ym.
 - Yhteistyö ja säännölliset tapaamiset toimijoiden välillä mahdollistavat perheiden paremman tukemisen ja esim. nuoren harrastuksen tuen
 - ” Sinä olet tärkeä” -kerho 2- ja 3 luokkalaisille vailla harrastusta ja ystävää oleville / Kuopio, Pelastakaa Lapset
- Lapsen ja nuoren tuen ohella huomioitava myös vanhemmuuden tuki. Mahdollisuuksia tuen tarpeen puheeksi ottoon tarjottava vanhemmille säännöllisesti.

Sovitaan, miten vanhemmuuden tukea tarjotaan ryhmämuotoisena tukena ja vanhemmuustaitojen vahvistamisena strukturoituja ohjelmia käyttäen.

- Perhekeskusalueittain varmistetaan, että
 - Avoimet kohtaamispaikat ovat yhteydessä perhekeskuksen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palveluiden toimijoihin (esim. neuvola, perhesosiaalityö, kouluth). Säännöllisillä, yhteisillä tapaamisilla ja varmistetaan palveluohjauksen toteutuminen kaikista alueen avoimista kohtaamispaikoista.
 - Varmistetaan että perhekeskusalueella on tarjolla perheille avointa toimintaa, ohjattua ryhmämuotoista tukea sekä vertaistukiryhmiä.
 - Tarjolla olevan tuen kokoaminen yhteen esim. nettisivuille
 - Vuosikello ryhmien käynnistymiselle
 - Vuosikello toimii sekä perheiden että toimijoiden tukena
 - Kartoitetaan vanhemmuuden tuen strukturoituja malleja (esim. lapset puheeksi, ihmeelliset vuodet) ja koulutetaan henkilöstöä näiden mallien käyttöön säännöllisesti.

Konkreettisesti keinot:

- Strukturoidut ryhmämuotoisen tuen mallit ja niiden käynnistyminen säännöllisesti perhekeskusalueella
 - Vahvuutta vanhemmuuteen – ryhmä / useat kunnat, lisätietoa, MLL Järvi-Suomen piiri, Eila-Mari Väätäinen
 - Vanhempainkoulut
 - Vanhempana vahvemaksi –ryhmä / Kuopion perheneuvola
 - Ihmeelliset vuodet
 - Voimaperheet
 - Huomaa lapsi –ryhmämalli / Kuopio, yhteistyössä perhetyön, seurakunnan ja Päihdepalvelu Hemman kanssa
- Vertaisryhmät ammattilaisen ohjaamina perheiden tarpeisiin vastaten
 - Vauvajengi / Kuopion kaupungin perhetyö
 - Baby Blues / Kuopion ensikotiyhdistys, lisätietoa Laura Lahti
 - Vanhemmanneuvo –ryhmä eronneille tai eropäätöksen tehneille vanhemmille / Ylä-Savon SOTE, lisätietoa Anja Yliluoma, Eeva Koponen
 - Eroneuvokahvilat ja –ryhmät/ Ensikotiyhdistys Kuopio, lisätietoa Riitta Kokkonen
 - Perheiden tarpeesta syntyvät ryhmät/ esim. vertaistukiryhmä vanhemmille, joilla kokemus lapsen erityisyydestä yli diagnoosirajojen tai ilman diagnoosia, aluksi vetovastuu perheneuvolan työntekijällä / Nilakan alueen perheneuvola, lisätietoa Sari Rytkönen

- Ryhmämuotoisen tuen kiinnittäminen perhekeskuksen palveluihin ja toiminnasta tiedottaminen perheille
 - Yhteistyö / työparityöskentely järjestötoimijoiden kanssa
- Yhteistyön tiivistäminen kunnan toimijoiden ja avoimen toiminnan välillä.
 - Esim. seurakunnan perhekerhon ja Sosiaali- ja perhetyön välinen yhteistyö / Suonenjoki
- Avoin toiminta ja vapaaehtoisten ohjaamat vertaisryhmät kohtaamispaikoissa
 - seurakuntien perhekerhot
 - MLL Perhekahvilat
 - Avoin päiväkotitoiminta
 - Perheentalot (Kuopio, Iisalmi, tulevaisuudessa toivottavasti myös Varkaus ja Siilinjärvi)
- Muu vanhempien hyvinvointia tukeva toiminta
 - Vanhempainilloissa yhteistyö eri toimijoiden kanssa esim. asiantuntija-alustuksin
 - Perheleirit / esim. Seurakunnat
 - Luokkatoimikunnat, vanhempainyhdistykset ja vanhempien tuen tarpeen kartoittaminen myös näiden väylien kautta

Sovitaan yhtenäiset linjaukset, joiden mukaan perhekeskuksen palveluissa tarjotaan parisuhteen tukea

➤ Perhekeskusalueittain varmistetaan

- Parisuhdehyvinvoinnista kysytään vanhemmilta säännönmukaisesti neuvolassa ja kouluissa, työparityöskentelyllä mahdollisesta vanhemmalle rauhallinen hetki ottaa tuen tarve puheeksi.
- Parisuhteen kysymyksissä on perhekeskusalueella saatavilla tukea. Huomioidaan järjestöjen ja seurakuntien tarjoama tuki.
- Perheillä on tietoa, mistä tukea parisuhteen kysymyksissä saa. Tukimuodot mukaan lukien sähköiset palvelut on koottu yhteen esim. nettisivuille.
- Palveluissa on huomioitu myös parisuhdekriiseissä akuutin tuen tarve.
- Kartoitetaan ja selvitetään lastenhoitoapu ja sen tarjoajat perhekeskusalueella. Varmistetaan, että perheet tietävät näistä mahdollisuuksista.

➤ Konkreettiset keinot

➤ Puheeksiotto

- Parisuhdeasioiden puheeksi otto neuvolassa, varhaiskasvatuksessa ja koulussa.
- Ennakkoon esim. ennen lapsen terveystarkastuksia, vasu -/ oppimiskeskusteluja sähköisesti täytettävä perheen tilannetta kartoittava kyselylomake

➤ Lähisuhdeväkivallan kartoitus.

- Väkivallasta kysyttävä aikuiselta kahden kesken, tämä mahdollistetaan työparityöskentelyllä.
- Lähisuhdeväkivallan kartoituslomake ks.
- Ohjeistus : https://thl.fi/documents/605877/747474/THL_lahisuhdevakivallan_ohjeistus_A4.pdf
- Lomake: https://thl.fi/documents/732587/741077/THL_suodatin_kartoituslomake_A4.pdf
- Lähisuhdeväkivallassa palvelupolkujen selvittäminen, huomio 3. sektorin palvelut esim. Pelotta –hanke lähisuhdeväkivallan uhreille/ Kuopion ensikotiyhdistys, lisätietoa Hanna Ravi.

➤ Tieto

- Parisuhdekurssit tai -leirit
- Vanhempainillat parisuhde -teemalla

➤ Tuki

- Perhetyö ja kotiapu perheen tueksi mahdollisimman varhain
- Lastenhoitoapu, esim. yökylätoiminta / Iisalmen ensi- ja turvakotiyhdistys, lisätietoa Erja Heiskanen
- Parisuhdetuki matalalla kynnyksellä / Perheasiainneuvottelukeskus, lisätietoa Irene Venejärvi
- Jalkautuva perheterapeutti / Varkaus lisätietoa Anja Venäläinen

***Varmistetaan laadukkaat digitaaliset palvelut ja niiden
saatavuus tarvittaessa 24/7.***

Konkreetitset keinot:

- Ajantasaiset nettisivut, joihin ryhmitelty selkeästi, mistä ja millaista tukea on saatavilla. Mukana myös kohtaamispaikkojen yhteystiedot.
- Alle kouluikäisen lapsen vanhemmille:
 - 1-6 v kutsu neuvolaan netin kautta, vanhemmat varaavat ajan netistä
 - Valtakunnallisen Chat – tuen liittäminen perhekeskuksen nettisivuille
 - Valtakunnallinen pidä kiinni -päihde chat / Ensikotiyhdistys
 - Valtakunnallinen vanhempainnetti / MLL
 - Valtakunnallinen uniohjaus Chat/ Ensikotiyhdistys
- Kouluikäisen lapsen vanhemmille ja lapselle/nuorelle:
 - Mahdollisuus tehdä yhteydenottopyyntö netin kautta / Kuopion seurakunta
 - Valtakunnallinen lasten ja nuorten netti/ MLL
 - Mahdollisuus ottaa yhteyttä netin ja facebookin kautta/ Nilakan perheneuvola
 - Nuorten mielenterveystalo.fi
 - Nuoriso-ohjaajien some-kanava
 - Yhteydenotto kasvatusohjaajaan Facebookin ja Whatsapin kautta.

- Valtakunnallisten sivujen hyödyntäminen myös parisuhteen tuen ja erotuen kohdalla
 - <https://www.mll.fi/vanhemmille/> / MLL Vanhempainnetti
 - www.perheaikaa.fi / Väestöliitto
 - www.parisuhdekeskus.fi / Parisuhdekeskus Kataja
 - www.apuaeroon.fi / Ensi- ja turvakotien liitto

- Lastenpsykiatrian etäkonsultaatio, työnohjaus ja ammattilaisille tuutoroidut vertaistapaamiset
 - eCAP, lisätietoa Jussi Karppi

Vanhemmuuden tuen mallia täydensi ryhmä erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempia. He nostivat esille seuraavia näkökulmia vanhempien tukemisessa:

- Palveluntarjoajien tietoisuuden lisääminen, miten kohdata ja tukea erityistä tukea tarvitsevaa lasta ja hänen perhettään.
- Tukipalveluja ja neuvoja voisi kysyä yhdestä paikasta, jossa osattaisiin ohjata myös erilaisten tukien hakemisessa sekä apuvälineiden käytössä.
- Osaavaa lastenhoitoapua olisi saatavilla, eikä hoitajien perehdyttäminen ja rekrytointi olisi perheen itsensä vastuulla. Yksi yhtenäinen taho, sekä tuttu hoitajarinki helpottaisivat merkittävästi perheiden arkea, kun toistuva uusien hoitajien perehdyttäminen jäisi pois.
- Byrokratia vaikeuttaa perheen toimijuutta ja heikentää luottamusta palveluverkostoon. Toistuvasti tuen tarvetta perustellessa vanhemmat joutuvat alleviivaamaan lapsensa osaamattomuutta, vammaa ja haasteita arjessa, mikä kääntää huomion pois lapsen onnistumisesta ja kehittymisestä. Jokaisella vanhemmalla on oikeus nähdä lapsensa onnellisena ja keskittyä hänessä olevaan hyvään

Lisäksi perhekeskuksen tehtäviin kuuluu **seurata ja arvioida suomalaisen vanhemmuuden tilaa yhdessä sovittavien kriteereiden avulla.**

- Perhekeskusalueella sovittava indikaattoreista, joilla vanhemmuuden tilaa arvioidaan perhekeskusalueella tai maakunnassa. Tehtävä dialogissa alueellisten johtoryhmien kanssa.
 - Esim. kouluterveyskysely ja sen hyödyntäminen
 - Hyvinvointikertomusten hyödyntäminen
 - Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut -kyselyn tulosten hyödyntäminen

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/lth-tutkimuksen-4v-tiedonkeruun-valiaikatuloksia>

- Lisäksi huomioitavaa:
 - Perheen tuen tarpeen ollessa monialainen, esimerkiksi vanhemman mielenterveys- tai päihdeongelma, tehdään tiivistä yhteistyötä aikuisten ja lasten palvelujen välillä.
 - Jatkossa on tärkeää rakentaa siltoja aikuisten (mielenterveys)palveluiden ja perhekeskuspalveluiden välille ja tehdä tiivistä yhteistyötä sekä vanhemmuuden että parisuhteen tuen näkökulmasta.

